

WAGNERIANA CATALANA Nº 6 ANY 1997

TEMA 2: ANÀLISI DE LA SEVA OBRA

TÍTOL: INTUÏCIÓ I IDEA EN EL DRAMA WAGNERIÀ

AUTOR: *Ramón Bau*

Per què ha de ser menys real el que se sent que el que es raona?

S'han escrit molts articles sobre les idees i les filosofies que varen influir o que s'han vist reflectides en l'obra de Wagner. Segurament tothom té raó i potser ningú no la té del tot.

Per abordar aquest assumpte, el primer que cal fer és resoldre el problema de diferenciar les filosofies que va llegir i admirar Richard Wagner, d'allò que ell, com artista, va voler dir a través dels seus drames musicals.

Wagner passa per diverses influències al llarg de la seva vida que el marquen més o menys profundament, mai de forma total, i que es veuen reflectides als seus escrits teòrics i a les seves cartes personals.

És evidentment diferent la concepció del món que es transllua en llegir "Art i Revolució" que en llegir "Art i Religió". És evident que no pensa el mateix el Wagner que coneix Bakunin a Dresde que el Wagner que compon "Parsifal" a Venècia. La vida, les lectures i la pròpia evolució personal el van portant per una línia ideològica menys rupturista del que pot semblar a simple vista, però evidentment real.

De totes maneres aquesta evolució no és simple, no està, diguem, directament influenciada per les lectures de Feuerbach i Schopenhauer, no hi ha un abans i un després de cada influència. Resulta força ridícul pensar que Wagner començà essent anarquista i va acabar essent monàrquic-conservador; aquesta mena de simplificacions són pròpies d'una època com l'actual, incapaç d'entendre altra cosa que no sigui "esquerra-dreta", i molt menys la genialitat personal. La incapacitat del món modern per entendre el Rei

Lluís II és un altre exemple d'aquesta impossibilitat moderna per captar l'ànima romàntica i els valors economicistes.

Sens dubte, és diferent l'ambient personal que el porta a ser admirat per Nietzsche d'aquell que atreu H.S.Chamberlain. Però Wagner, encara que s'hagués mantingut en la seva etapa inicial, Mai no hauria acceptat les obres posteriors de Nietzsche, i sempre hauria sentit un apreci personal per persones com Chamberlain. Wagner mai no és absorbit per una filosofia, sinó que n'absorbeix algunes de les seves parts i les incorpora a la seva forma de veure el món, modificant-la, però sense canviar totalment. Quan coneix l'obra de Schopenhauer es veu molt afectat per les seves anàlisis sobre la renúncia, la compassió i la voluntat, però mai assumirà molts dels aspectes schopenhauerians, entre ells el seu ateisme i pessimisme radical. Wagner desenvoluparà la idea de la Redempció, precisament a través de l'amor i de la religiositat.

El més important és comprendre que aquesta discussió és molt diferent segons que es parli del "pensament" en la persona de Wagner que si parlem del que reflecteixen els drames wagnerians. El que tractarem aquí d'analitzar és aquest darrer tema.

L'obra wagneriana és bàsicament un drama expressat per mitjà d'un poema dramàtic en allò que és possible de ser raonat, una expressió musical per al sentiment pur i una plàstica que actua com una part més del text dramàtic, una part no parlada.

L'objectiu d'aquest drama és ser captat per la intuïció personal i transmetre els sentiments humans genèrics que formen part de l'ànima humana. No són, doncs, obres destinades a donar "idees" ("coneixement pur, racional, degut a les condicions naturals del nostre enteniment"). El que transmeten són temes humans que la intuïció i el sentiment poden captar plenament, però el poema escrit ha de passar per la raó, no actua com un sentiment pur, necessita ser "raonable" per a ser intuït després en la seva essència sensible. I és aquí, en aquest poema escrit, on es pot intentar l'observació de la part racional i ideològica.

És molt important entendre que Wagner tracta els seus textos de forma més semblant a la Tragèdia Grega que als drames teatrals. El Drama és un gènere literari que ha sortit de la novel·la, a la qual afegeix la "interpretació", la plàstica. La Tragèdia Grega (i el text dramàtic més pur, com algunes de les obres més profundes de Calderón, Goethe o Shakespeare) té una visió més "religiosa", "ideològica", del drama, que evita especialment el relat lacrimogen o tou en què tan sovint ha caigut el drama, i que se centra en el desenvolupament dramàtic d'una idea a través de personatges. La mitologia era una forma comuna d'expressió de la tragèdia, perquè als mites religiosos grecs hi havia molt "d'idea", de conceptes i de formes de veure la vida, associats als déus i els seus problemes. Wagner compon molts dels seus tot aprofitant aquesta essència intuïtiva que tenen els Mites i les llegendes d'origen remot i popular.

Si es llegeixen els textos wagnerians es pot comprovar que en cap obra s'expressen "idees abstractes", llevat d'algunes rares ocasions que mereixen ser recordades, atès que a més a més, són brevíssimes.

La major expressió d'idees es troba als "Mestres Cantaires de Nuremberg", on *Sachs* exposa una visió racional de l'evolució de l'art i de les seves condicions, al Primer Acte, i a la seva última intervenció del Tercer Acte. Aquests versos no van dirigits al sentiment, no expressen elements humans, sinó que són realment "idees" sobre quin és el paper del reformador artístic, del poble en l'art, i de la Tradició de l'Art.

Poc més pot trobar-s'hi. Una lloança a l'Imperi Alemany i el seu paper de fre davant la barbàrie oriental, en "Lohengrin"... a penes uns pocs versos. I quelcom sobre el paper del plaer i de l'amor a l'inici de "Tannhäuser". Res més.

No veureu res explicatiu sobre el paper de la Renúncia o de la Compassió a "Parsifal", malgrat la importància que aquests temes tenen en l'obra. No hi ha res sobre l'Amor o la Fidelitat com a Idea a "Tristany". Ni s'exposa res sobre el problema de l'Or, del materialisme davant de l'amor, a la "Tetralogia". És clar que es parla d'aquests temes en aquestes obres, però mai

com a "idees", no hi ha un "discurs racional" sobre això, sinó una exposició de fets humans que ens permeten "intuir" aquests sentiments i seguir-los al drama.

Parsifal inicia la comprensió i la vivència de la compassió pel Cigne, la continua per *Amfortas* i acaba compadint-se de Crist. Res d'això "s'explica com a idea" sinó que s'exposa intuïtivament al drama. *Tristany* no s'entreté a raonar amb *Marke* sobre l'Amor i la Fidelitat, simplement estima i sofreix i, a través del seu sentiment ens permet intuir aquest problema.

No hi ha res més clarament simbòlic que la història de "l'Or del Rhin", el Pròleg de "la Tetralogia", resum de tota l'obra. Allí s'exposa una concepció del món sobre l'Amor i l'Or, sobre les passions i els desigs, els deures i les debilitats, però mai no hi veureu una explicació d'aquesta "concepció" com a quelcom "raonable", ideològic. Tot és una cosa a sentir i a intuir. Encara que, sens dubte, l'Or és l'Obra que més permet una "interpretació" global "ideologista".

Per tant, cal ser molt caut si es pretén treure conclusions ideològiques dels drames wagnerians. Aquests contenen dues fonts d'interpretació:

- Els grans processos sensibles: Amor, Compassió, Renúncia, Fatalitat, Redempció, Voluntat, Honor.
- El Mite i la seva intuïció natural per la raó.

Per aconseguir no perdre de vista que l'important és el relat intern, el dels personatges i els seus valors, Wagner simplifica expressament el desenvolupament "històric" dels seus drames, deixant només el mínim essencial per donar cabuda raonable als personatges i als seus sentiments.

Ara bé, aquests grans temes sensibles es tracten i senten sempre en base a uns Valors. O sigui, l'Amor o la Compassió no són una cosa "absoluta", ni s'exposen com una idea, sinó que es deixen fluir en el sensible però sempre, es desitgi o no, aquest fluir en el poema, implica la determinació d'uns Valors, unes formes de ser. Els personatges wagnerians queden dibuixats així a través dels seus valors i sentiments i d'alguna forma permeten intuir la seva "concepció del món".

Tot i que una obra d'art no és un element ideològic, de l'Art sempre surt una forma de veure els valors i això és una pedra angular del que hi ha de "polític" en la seva essència.

No és possible deixar d'apreciar una diferència vital entre *Siegfried* i *Parsifal*, entre el problema de *Wotan* i el d'*Amfortas*, encara que ni l'un ni l'altre digui una paraula sobre la "seva política", ni sobre Idees. Però la seva actuació, els seus sentiments i la seva forma de tractar-los impliquen unes visions del món que s'intueixen "diferents". I d'aquí han sortit les grans discussions sobre "l'evolució" de Wagner o les opinions divergents entorn d'"el que volia dir" o pensava a cada moment.

De la mateixa manera, el mite de "Siegfried" comporta intuïtivament una concepció del món molt diferent del de "Parsifal". Deixant a part que aquest fos o no el desig de Wagner, el problema de *Wotan*, (un "ateu" de la seva pròpia divinitat), el nou home *Siegfried*, el menyspreu de l'Or i la seva contraposició a l'amor, la presència sinistra dels esclaus de l'Or, tot s'intueix d'una forma molt diferenciada del procés compassiu que centra *Parsifal* i el seu desenllaç de la Redempció.

Per tant, els lectors dels poemes wagnerians tenen dues formes d'assumir "idees": pels Valors que reflecteixen els sentiments exposats al drama i per la intuïció del Mite o relat.

Tota coincidirán, per exemple, en l'extrem idealisme o menyspreu constant per allò material i econòmic (no hi ha res menys "marxista" que Wagner, mai no introdueix l'element econòmic o de "treball", "classe", "necessitat", relacions socials, etc. a les seves obres, ja que, fins i tot personalment, menystenia profundament allò que és material enfront d'allò que és humà), el concepte d'Honor i Renúncia reflectits en noblesa, valor i fidelitat. I la seva oposició a "l'establert" enfront del valor d'allò que és veritable i la fatalitat com a part de la vida.

No és en aquest punt on es trobaran diferències d'apreciació sinó en la intuïció del relat. Els que senten més "pròpia" la "Tetralogia" que el "Parsifal" i viceversa formen sens dubte els dos pols de la discussió.

Mai no es tancarà el debat perquè tots dos tenen raó. L'obra wagneriana es pot intuir de formes diverses, atès que en si mateixes no contenen "explicació ideològica". Ningú no pot impedir que "cadascú" senti una obra o una altra en un sentit o en un altre.